

ҚАЗАҚ ҒЫЛТИҚ ЖӘНЕ ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГИКАСЫ ӘЛЕУЕТІНІҢ (ПОТЕНЦИАЛЫНЫҢ) ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СИНТЕЗІ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ С.Т.Ерназарова, Г.П.Абсагтарова, К.Т.Қашағанова С.Д.Асфендияров атындағы ҚазҰМУ, Алматы қаласы

Педагогика технологиясы концепцияларын философиялық, әлеуметтік, экономикалық, психологиялық және педагогикалық мәселелері тұрғысынан қарайды. Кәптеген жұмыстарда аталып отырғандай, педагогикалық технология теориясы бойынша тұңғыш толыққанды зерттеуді академик В.П.Беспалько жасаған. Білімді технологиязациялаудың жекелеген аспектілері, кәбіне модульді технология әзірлеп енгізуді И.Б.Сенновский, П.И.Третьяков, В.М.Монахов жасаған. М.В.Клариннің еңбектерінде педагогикалық технологиялар дамуының шетелдік тәжірибесі талданады. П.Я.Гальперин мен А.В.Талызинаның ақыл-ой әрекетін кезең-кезеңімен қалыптастыру теориясы әзінің «алгоритмдік табиғатына» байланысты кәп жағдайда оқыту технологиясы сапасы ретінде қаралады. Сондай-ақ технологияны сараптау мен жобалауға әдістемелік тұрғыда келу варианттары әзірленген, ал бұл осы әзірленген еңбектерді әртүрлі ғылыми мақсаттарға пайдалануды қамтамасыз етеді. Сонымен, В.М.Монахов аксиоматикалық тұрғыда келуді яғни жобалау методологиясын педагогтың кәсіби қызметінің мақсаттылығы, қисыны, ережелері мен кейбір ұстанымдары түрінде қарауды ұсынады. Аксиома жүйесін 3 топ құрайды: педагогикалық технологияның аймақтық бірыңғай білім беру кеңістігіне қосылу аксиомасы; оқу процесін модельдеу аксиомасы; оқу процесін нормализациялау аксиомасы. Ж.А.Қараев жеткешілігіндегі зерттеушілер тобы технологияны жобалауды оқытуды деңгейлік дифференциялау шарты есебі негізінде, меңгерудің нәтижесі мен микромақсаттарын анық бәліп кәрсетуді ұсынады. Бұл жерде оқыту формасы, әдісі мен мазмұны оқушының әзіндік танымдық әрекеті ерекшеліктерін ескере отырып анықталады. Нәтижелі болуы деңгейлік тапсырмаларды (тану, аналогия, ішінара іздену, шығармашылық) ретімен қатаң күрделендіре отырып, сондай ақ білім алудың сыртқы және ішкі мотивациялары тиімді үйлестіріле отырып, кепілдендіріледі. Әзге гарант (кепіл) ретінде оқу қызметін бағалауды оқытып үйрету жүйесін стимулдауды әздігінен дамыту болып табылады. Технология әлеуметтік мәдени жобалау контекстінде біріншіден оның бір құрамдас бәлігі ретінде, екіншіден шығармашылық, конструктивті қызмет түрі ретінде мәні олардың пайда болу себебін анықтап, мәселелерін талдайтын, объектінің қажетті сипатын бейнелейтін мақсаттары мен міндеттерін жасайтын, алға қойған мақсатқа жету жоддары мен керек жарағын әзірлеу ретінде қаралады.Әзінің мәні бойынша, педагогикалық жобалау деген әртүрлі деңгейде алгоритм жасау процесі: концептуальді,әдістемелік. Сонымен қатар, алгоритм терминін педагогика саласы қызметіне қатысты қолдануда шарттылығы бекітілуімен келісу керек. М.П.Сибирский ескертпесі бойынша, «алгоритм» термині әлеуметтік объектілердің спецификасына қарай жобалау процесіне әте шартты түрде қолданылады (кездейсоқтық, болжауға мүмкін болмау, жеке шығармашылық қызметке шығу). Дұрысы, мұнда жобалау алгоритмін педагог қызметінің бағдарлық негізімен үйлестіргені дұрысырақ; педагогикалық қызметінің бағдарлық негізі оқытудың нақты процесінің, оны бәлшектеп қарамай, кезеңдерін, жалпы бейнеде, қайта жасаумен (отработкамен) байланысты. Әдетте, алгоритмді құрағанда стандарт ретінде тәмендегі схема қолданылады: бірінші кезең – машық, білік, білім, ептілікке кіруге бақылау жасау → екінші кезең → қызметті жоспарлау (негізгі және түйінді сұрақтарды бәліп кәрсету) → үшінші кезең → оқу қызметті ұйымдастыру (ақпарат зерттеу, тәжірибе, практика, эксперимент, ақпаратты қайта түзу). Соңғы кезде әрекеттің кәп әлшемділігі мен жарактылығы, ойлаудың фундаментальды ұстанымдарына құрылған және білімнің жаңа (технологиялық) парадигмаларына негізделген пәнаралық зерттеу пайда болып, дамуда. Ғалымдар болжауы бойынша педагогикадағы бұл принциптерге алдағы уақытта категория рангасы беріледі. (Ф.Ш.Тәреғұлов, В.Э.Штейнберг, А.С.Белкин, т.б.). Бұл бағытты жақтаушылар пікірі бойынша, жаңа технология біріншіден: сәйлеу формасы табиғи тілдегі білімді бір әлшемде емес деп ұғынудан керек болды. Оқытудың бұл типі аз зерттелген. Екіншіден, оқушылардағы «ойдан оңайлықпен әшірілмейтін» танымдық қиындықтар мен инструментальды сүйенішсіз жетімді әнделмеген білімді әрекет пен ойлаудың алгоритмделмеген операцияларынан алгоритмді соған ұқсас құрылымға әтуі, ақпаратты ойға бекітіп, нықтау, білім элементтері арасындағы түсінікке ауыр қисынды байланыстарды түсіндіруге қажетті білім сіңірудің тәмендігінен. Модельдеуді меңгеру оны операциялауды үйренбей модельдеудің вербальды контекстін меңгеруге болмайтын ұғымды үйренуден басталады. Яғни заманауи дидактиканың кәрнекілік функциясы танымдық қызметін сенсорлық бекіту арқылы кеңейеді, ол әртүрлі формада орындалады. Мұнда оқытудың перспективалық технологиялары интериоризация механизмі дәстүрлі технология механизмінен барған сайын арасында интер жеке тұлғалық диалог, компарирлеу (әлшеммен салыстыру), эталондау, т.б. жасалатын ішкі және сыртқы жоспарларда білім құрай отырып, бір ізді процесс құрылымның параллель сап құруымен орын алмасады, сол арқылы ерекшеленеді. Методологиялық және теоретикалық негізінде қалыптастырылған кәп қырлы технологияны бүгінгі таңда тәмендегіше бәлуге болады: Кәпәлшемді дидактикалық құралдар (технологиялар) ақпаратты кодтаудың екі линиясын біріктіретін, білімді адекватты кәз алдына келтірудің әмбебап құралы: таңбалы символикалық (ұсақ дискретті, түзулік, орамын ашушы) кодтау, жазбаша, сәзбен, бейнелі (тұтастық, жүйелі, «солярлы» кодтау); Кәпәлшемділік – білімнің жоғары сападағы визуальды бейнесі, ол қаралатын зат не құбылыстың адам үшін маңызды қасиеттерін біріктіру арқылы жүзеге асырылады, Интеллектінің материалдық негізінің морфологиялық ерекшеліктерімен

коррелирленеді және культті білім мен символға, әртүрлі типтегі координаттарға, білімді көрсетудің субкәпәлшемді схемасына барып тіреледі.

Білімді талдау мен көпәлшемді әмбебап көрсетуге арналған қисынды мәндік модель. Көпәлшемді инструменттерді игеру білім беру процесінің қалыптастыратын әсері ұстанымдарында, оның комплекстілігінде, көрсетілетін құралдар комплекстілігінде жасалатын жаңа көпәлшемді технологияларды жасауға алып келеді, технология мен шығармашылықтың интеграциясына алып келеді. Мұндай дидактикалық құралдарды қолдану педагогтың жобалы технологиялық компоненттерін оқытудың технологиялылығын сипаттайды. Олар оқу процесі мен оқу материалын ұйымдастырудың ерекше қисынын жасатады, олар педагог пен оқушының шығармашылық және оқыту, дайындық қызметінің болашақ нәтижесін модельдеп, конструирлеуге мүмкіндік береді; қызметінің жүйелік бағдарлы негізін қалыптастырады, актуальды етеді, ойлаудың жасырын ресурстарын дамытады. Берілген негіздеме мен сипаттарға сүйеніп, бұған ұқсас технологиялардың дамуы информатика мен жасанды интеллектінің даму тенденцияларымен «Web желілері мен координатты матрицалық каркастардың құсастығы, білім берілуінің көп қырлылығы, білім грануляциясы осының бәрі оқу материалын компьютерлендіруге, оқыту технологиясы мен ақпараттық технологияларды жақындастыруға мүмкіндік береді» сәйкес келетіні туралы қорытынды жасауға болады. Оқыту процесін технологиялау мәселелерін жетілдірудің осы бағыты күмәнсіз, болашағы бар; және көпәлшемді технологияға адамның әлеуметтік даму механизмінің компоненттері ретінде «әлеуметтік геном» ролі дайын. (Ф.Ш.Тәреғұлов). Десе де олардың ролі аяғына дейін толық ашылмаған, ал әзірлену дәрежесі педагогикалық практика сұранысын толық қанағаттандырады деп молйындауға болмайды. Оларды пайдалану, шектеу сферасы да сол сияқты ақырына дейін негізделмеген. Белгілі болып отырғандай, педагогикалық технологияны жобалау және пайдалану тұтастай алғанда білімге белгілі бір концептуальды келуді көрсетеді. Осыдан келіп бұл зерттеудің көрнекті позициясы тәмендегі анықтамада көрсетіледі: технология - мүлтіксіз орындалуы белгілі бір нәтижелерге алып келетін іс шаралардың тәртіптелген жүйесі. Бұл жүйенің методологиясының бастауы дидактикалық міндеттер мен табысқа жету жолындағы іс шаралар болып табылады. Осыған байланысты В.П.Беспалько: «Әрбір дидактикалық міндет- оқытудың адекваттық технологиясы көмегімен шешіледі; оның тұтастығы үш компонентінің ұйымдастыру формалары, дидактикалық процесс, оқытушы квалификациясы өз ара байланыста дайындалып, пайдаланылуымен қамтамасыз етіледі. Басты ой: мектептің оқыту – тәрбиелеу жұмысын әртүрлі мұғалімдердің ретсіз іс-әрекеті жиынтығынан педагогикалық ұжымның мақсатты жұмыс процесіне айналдыру қажет ». Бұл постулаттың ғылыми жалғасы Н.Д.Хмель зерттеуі болып табылады, ол мұнда оқытушының кәсіби дайындығын құру қажеттігін тұтас педагогикалық процесс туралы білім негіздеріне және оқытушы дайындығының жоғары деңгейін қалыптастырудың қоғамның сұранысының өзгеруіне және педагогикалық процесс теориясының мазмұнына коррелирлік тәуелділігіне негіздейді. Ғылыми қор технологияның белгілі бір оқыту типіне сай сипатын сақтайды. Сонымен, дәстүрлі (репродуктивті) оқытуда оны қамтамасыз ететін технология репродукцияға, тудыруға, норма білуді анықтайтын қисында қайталау (білу, қабылдау, пайдалану); жұмысқа «Бұл не білім?» деген сұраққа жауап-ақпарат сияқты біліммен келу. Оқытудың инновациялық типі технологиясы оқу білімін оқушының өз қисынында (білу, жасай алу, таңдау) қайта туғызуды қамтамасыз етеді; біліммен ақпараттық модель сияқты жұмыс істеуді; «Білім қалай құрылған?» сұрағына жауап құру». Болжамды-коррелирліде – алдын ала көре білу (білу, бағалау, салыстыру, қзін өзі бағалау, таңдау, конструирлеу, болжау) рефлексия негізінде жаңа білімді қисында көптеген мәдениетпен «өсіру». Жұмысқа білімді мәдениет атрибутындай қолдану, «Неге? Не үшін?» сұрақтарына жауап іздеу. Әте анық мақсатқа бағыт алу оқу процесінің технологиялық құрылуын түсінуге кілт деп саналады. Педагогикалық технология спецификасы былай түйінделеді: оқу процесі алға қойған мақсатқа жетуге кепіл болу керек – бір жағынан, екіншідекі болашақ оқу процесін жобалау үшін қажеттіні қамтамасыз ету. Сонымен, педагогикалық технология деген сыртқы әсер интеграциясы нәтижесін және оның оған сай формалары мен ішкі белсенділік бағыттарын жалпы түрде көрсетуге мүмкіндік беретін педагогикалық әсер туралы педагогикалық білім.